ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ
της 17ης Ιουλίου 1997 *

I — Εισαγωγικές παρατηρήσεις

1. Στην παρούσα υπόθεση, το Arrondissementsrechtbank te Amsterdam απευθύνει στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία διατάξεων του σημείου 4 του αφορώντος στις Κάτω Χώρες τμήματος του παραρτήματος VI του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 της 14ης Ιουνίου 1971 [1], καθώς και σχετικά με το κύρος των ενλόγω διατάξεων από της απόψεως των άρθρων 48 και 51 της Συνθήκης.

Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ δύο Ολλανδών υπηκόων αφενός, και του αρμοδίου ολλανδικού ασφαλιστικού οργανισμού, αφετέρου, σχετικά με το αν πρέπει να ληφθούν υπόψη οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας που πραγματοποίησαν οι πρώτοι, προκειμένου να λάβουν αναλογική ασφαλιστική παροχή λόγω ανικανότητας προς εργασία.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ελληνική.

1 — Βλ. το κωδικοποιημένο κείμενο του ανωτέρω κανονισμού, όπως περιέχεται στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 (ΕΕ L 230, σ. 6) και τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου της 30ής Απριλίου 1992 (ΕΕ L 136, σ. 7).

II — Οι διατάξεις του ολλανδικού δικαίου

2. Όπως προκύπτει από τον φάκελο της υποθέσεως, η υποχρεωτική ασφάλιση κατά της αναπηρίας διέπεται στις Κάτω Χώρες από δύο ρυθμίσεις: τον Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering της 18ης Φεβρουαρίου 1966 (νόμο περί ασφαλίσεως κατά της ανικανότητας προς εργασία, στο εξής: WAO,) και τον Algemene Arbeidsongeschiktheidswet της 11ης Δεκεμβρίου 1975 (γενικό νόμο περί ανικανότητας προς εργασία, στο εξής: AAW).

3. Ο WAO, ο οποίος άρχισε να ισχύει την 1η Ιουλίου 1967, καθιέρωσε την υποχρεωτική ασφάλιση των μισθωτών κατά της αναπηρίας.

Το άρθρο 3 του WAO ορίζει ότι μισθωτός είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που τελεί σε σχέση εξηρτημένης εργασίας διεπόμενη από το ιδιωτικό ή το δημόσιο δίκαιο.

Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο α, οι δημόσιοι υπάλληλοι εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής του WAO [2].

Το άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχείο β', του WAO ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι δεν θεωρείται ως σχέση εξηρτημένης εργασίας η σχέση ενός προσώπου που εκπληρώνει υποχρέωση επιβαλλόμενη εκ του νόμου ή προκύπτουσα από ανάληψη υποχρεώσεως που δεν έχει σχέση με σύμβαση εργασίας και στην οποία προέβη το πρόσωπο αυτό έναντι των δημοσίων αρχών για σκοπούς εθνικής αμύνης.

Το δικαίωμα επί της παροχής και το ύψος της παροχής είναι ανεξάρτητα, σύμφωνα με τον νόμο αυτό, από τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως. Το ύψος της παροχής υπολογίζεται βάσει του βαθμού αναπηρίας και του ύψους του ημερομισθίου του εργαζομένου (για το οποίο προβλέπεται ορισμένο ανώτατο όριο).

4. Ο AAW, ο οποίος άρχισε να ισχύει την 1η Οκτωβρίου 1976, προβλέπει την υποχρεωτική ασφάλιση όλων των κατοίκων των Κάτω Χωρών κατά της αναπηρίας. Η κτήση του δικαιώματος επί των παροχών καθώς και ο υπολογισμός τους δεν υπόκεινται σε καμία προϋπόθεση σχετικά με τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως.

2 — Στην Ολλανδία, οι δημόσιοι υπάλληλοι και τα εξομοιούμενα προς αυτούς πρόσωπα ασφαλίζοντο αρχικώς κατά της ανικανότητας προς εργασία δυνάμει του «Pensioenwet» (νόμου περί συντάξεων) του 1922. Ο νόμος αυτός αντικαταστάθηκε, το 1965, από τον «Algemene Bourgerlijke Pensioenwet» (γενικό νόμο περί αστικών συντάξεων — ABPW): βλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1995, C-227/94, Olivieri-Coenen (Συλλογή 1995, σ. I-3301, σκέψη 5).

III — Τα πραγματικά περιστατικά

5. Ο Grahame, Ολλανδός υπήκοος, εργάσθηκε στην Ολλανδία από το 1957 έως το 1969/70. Από τις 2 Δεκεμβρίου 1959 έως τις 7 Μαΐου 1960 εξετέλεσε υποχρεωτική στρατιωτική θητεία στην Ολλανδία και ακολούθως, μέχρι την 1η Μαΐου 1961, στην πρώην ολλανδική Νέα Γουινέα. Ακολούθως, ο Grahame διέμεινε και εργάσθηκε στη Γερμανία, τελευταία ως σερβιτόρος. Στις 16 Οκτωβρίου 1989 κατέστη ανίκανος προς εργασία και έλαβε παροχές ασθενείας (όχι όμως παροχές ανικανότητας) μέχρι τις 19 Ιουλίου 1991, στη Γερμανία.

Με απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 1993, ο αρμόδιος ολλανδικός ασφαλιστικός οργανισμός Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging (στο εξής: NAB), χορήγησε στον Grahame από τις 20 Ιουλίου 1991, ασφαλιστική παροχή, σύμφωνα με τον WAO, με ποσοστό αναπηρίας 80-100 %. Για τον υπολογισμό του ύψους της παροχής, ο NAB έλαβε υπόψη πέντε περίπου έτη εργασίας του Grahame στην Ολλανδία, χωρίς να συνυπολογίσει το χρόνο στρατιωτικής θητείας του τελευταίου.

6. Ο Hollanders, επίσης Ολλανδός υπήκοος, εξετέλεσε στην Ολλανδία υποχρεωτική στρατιωτική θητεία από τις 10 Ιουνίου 1953 έως τις 16 Μαΐου 1955, ακολούθως δε εθελοντική θητεία μέχρι τις 11 Φεβρουαρίου 1958. Από το 1960 εργάσθηκε στο Λουξεμ-

βούργο, όπου κατέστη ανίκανος προς εργασία το 1991.

Με απόφαση της 22ας Μαρτίου 1994, ο NAB του χορήγησε παροχή σύμφωνα με τις διατάξεις του WAO, από 17 Ιουνίου 1992, βάσει ποσοστού αναπηρίας 80-100 %. Για τον αναλογικό υπολογισμό της παροχής, ο WAO έλαβε υπόψη 35 έτη ασφαλίσεως, εκ των οποίων 4 περίπου στην Ολλανδία.

7. Και στις δύο περιπτώσεις, ο NAB θεώρησε ότι ο χρόνος στρατιωτικής θητείας των ενδιαφερομένων δεν μπορούσε να εξομοιωθεί με «μισθωτή εργασία» κατά την έννοια του παραρτήματος VI, τμήμα Θ, σημείο 4, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 (όπως αυτός ίσχυε την 20ή Ιουλίου 1991) ή στοιχείο γ', της ίδιας διατάξεως (όπως αυτή ίσχυε στις 17 Ιουνίου 1992).

8. Κατά των σχετικών αποφάσεων, οι ενδιαφερόμενοι προσέφυγαν ενώπιον του Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, τμήμα διοικητικού δικαίου. Το τελευταίο δικαστήριο, επιληφθέν των υποθέσεων, εξέφρασε αμφιβολίες κατά πόσον η ανωτέρω διάταξη του κανονισμού 1408/71 είναι συμβατή με την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, που διακηρύσσεται στα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης, και ειδικότερα αν η εξαίρεση της παραγράφου 4 του άρθρου 48, σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις του άρθρου 48 δεν εφαρμόζονται προκειμένου περί απασχολήσεως στη δημόσια διοίκηση, καταλαμβάνει και περιπτώσεις όπως οι επίδικες. Περαιτέρω, διερωτάται για το περιεχόμενο της εννοίας «περίοδος μισθωτής εργασίας», από απόψεως κοινοτικού δικαίου, που απαντάται στο προμνησθέν σημείο 4 του παραρτήματος VI του κανονισμού. Ως εκ τούτου, θέτει το δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

IV — Τα προδικαστικά ερωτήματα

«1) Έχουν τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης ΕΟΚ την έννοια ότι δεν συμβιβάζονται με αυτά οι διατάξεις του σημείου 4, στοιχείο α' ή στοιχείο γ', ανάλογα με το κρίσιμο χρόνο, του μέρους I του παραρτήματος VI του κανονισμού 1408/71, καθόσον δεν λαμβάνονται καθόλου υπόψη, κατά τον υπολογισμό αναλογικής παροχής βάσει του WAO, ορισμένες περίοδοι εργασίας διακινουμένων εργαζομένων;

2) Έχει το σημείο 4, στοιχείο α' ή στοιχείο γ', ανάλογα με τον κρίσιμο χρόνο, του μέρους I του παραρτήματος VI του κανονισμού 1408/71, όπως ίσχυε στις 20 Ιουλίου 1991 και στις 17 Ιουλίου 1992 αντιστοίχως, την έννοια ότι οι περίοδοι μισθωτής εργασίας και οι εξομοιούμενες προς αυτές περίοδοι που συμπληρώθηκαν στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967 περιλαμβάνουν:

α) τις περιόδους κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος εκπλήρωσε την

υποχρεωτική στρατιωτική θητεία του βάσει της ολλανδικής νομοθεσίας,

β) τις περιόδους κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενος υπηρέτησε εθελοντικά στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις και συνεπώς υπήχθη στο ειδικό ασφαλιστικό σύστημα κατά της ανικανότητας προς εργασία που προβλεπόταν από τον νόμο για τους δημοσίους υπαλλήλους και τους προς αυτούς εξομοιούμενους;

3) Έχει σημασία για την απάντηση στο ερώτημα 2 το αν οι περίοδοι κατά τις οποίες ο ενδιαφερόμενες εκπλήρωσε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία του βάσει της ολλανδικής νομοθεσίας συμπληρώθηκαν εντός ή εκτός του εδάφους της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας);»

V — Το κοινοτικό πλαίσιο

9. Το άρθρο 48 της Συνθήκης καθιερώνει την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ορίζοντας όμως στην παράγραφο 4, ότι: «οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται προκειμένου περί απασχολήσεως στη δημόσια διοίκηση».

10. Εξάλλου, το άρθρο 51 ορίζει ότι:

«Το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής, λαμβάνει ομοφώνως στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, ιδίως με τη θέσπιση ενός συστήματος που να εξασφαλίζει στους διακινουμένους εργαζόμενους και στους εξ αυτών έλκοντες δικαιώματα:

α) τον συνυπολογισμό όλων των περιόδων που λαμβάνονται υπόψη από τις διάφορες εθνικές νομοθεσίες για την κτήση και τη διατήρηση του δικαιώματος προς λήψη παροχής όπως και για τον υπολογισμό του ύψους αυτών·

β) την καταβολή των παροχών στα πρόσωπα που κατοικούν στις επικράτειες των κρατών μελών.»

11. Βάσει του τελευταίου άρθρου το Συμβούλιο εξέδωσε τον κανονισμό 1408/71, καθώς και τον κανονισμό (ΕΟΚ) 574/72, της 21ης Μαρτίου 1971, περί του τρόπου εφαρμογής του ανωτέρω κανονισμού (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 138), ο κυριότερος σκοπός των οποίων συνίσταται στον συντονισμό των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών στον οικείο τομέα, ώστε η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων να μην έχει ως αποτέλεσμα να περιέρχονται οι εργαζόμενοι, που κάνουν χρήση της ελευθερίας αυτής, σε μειονεκτική θέση έναντι των εργαζομένων που αναπτύσσουν τη δραστηριότητά τους εντός ενός μόνον κράτους μέλους.

12. Το άρθρο 40, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, το οποίο αφορά στις προϋποθέσεις χορηγήσεως παροχών αναπηρίας όταν ο εργαζόμενος υπήχθη διαδοχικά στις νομοθεσίες διαφορετικών κρατών μελών, εκ των οποίων τουλάχιστον η μία αποσυνδέει το ποσόν της παροχής αναπηρίας από την διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως (όπως εν προκειμένω η ολλανδική), παραπέμπει, για τον υπολογισμό του ύψους των παροχών, στις διατάξεις του κεφαλαίου 3 περί συντάξεων θανάτου και γήρατος, και ιδίως στο άρθρο 46, που αφορά στην εκκαθάριση των παροχών εκ μέρους κάθε ενός από τους εμπλεκομένους ασφαλιστικούς φορείς των κρατών μελών.

13. Όσον αφορά την εφαρμογή της ολλανδικής ρυθμίσεως περί ασφαλίσεως κατά της ανικανότητας προς εργασία, ο κανονισμός 1408/71, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως Grahame, στην κωδικοποιημένη του μορφή με τον κανονισμό 2001/83 [3], όριζε στο παράρτημα VI, στο τμήμα Θ που αφορά τις Κάτω Χώρες [4], σημείο 4, ότι:

«Για την εφαρμογή του άρθρου 46, παράγραφος 2, του κανονισμού, οι ολλανδικοί φορείς θα τηρήσουν τις ακόλουθες διατάξεις:

α) αν ο ενδιαφερόμενος, τη στιγμή που επήλθε η ανικανότητα προς εργασία με την αναπηρία που προέκυψε, ήταν μισθωτός κατά την έννοια του άρθρου 1 περίπτωση α) του κανονισμού, ο αρμόδιος φορέας καθορίζει το ποσό των παροχών εις χρήμα σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου της 18ης Φεβρουαρίου 1966 περί ασφαλίσεως κατά της ανικανότητας προς εργασία (WAO), λαμβάνοντας υπόψη:

— τις περιόδους ασφαλίσεως που πραγματοποιήθηκαν υπό τον προαναφερθέντα νόμο της 18ης Φεβρουαρίου 1966 (WAO),

— (...)

— τις περιόδους μισθωτής εργασίας και τις εξομοιούμενες προς αυτές περιόδους που πραγματοποιήθηκαν στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967.»

14. Εξ άλλου, ο κανονισμός, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως Hollanders, μετά την τροποποίησή του με τον κανονισμό 1248/92, όριζε στο ίδιο παράρτημα VI, τμήμα I, σημείο 4, τα εξής:

«α) (...)

β) Εάν (...) ο ενδιαφερόμενος δικαιούται ολλανδική παροχή αναπηρίας, η

3 — Μετά την τροποποίηση με τον κανονισμό 1390/81 (ΕΕ L 143, σ. 1).

4 — Ήδη τμήμα I (αρχικά τμήμα ΣΓ).

παροχή αυτή εκκαθαρίζεται, σύμφωνα με τους κανόνες που προβλέπονται στο άρθρο 46, παράγραφος 2 του κανονισμού:

i) σύμφωνα με τις διατάξεις που προβλέπονται από τον (...) WAO, αν ο ενδιαφερόμενος, τη στιγμή κατά την οποία επήλθε η ανικανότητα προς εργασία ήταν ασφαλισμένος για τον κίνδυνο αυτό δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους ως μισθωτός κατά την έννοια του άρθρου 1 στοιχείο α) του κανονισμού.

ii) (...)

γ) Για τον υπολογισμό των παροχών που εκκαθαρίζονται σύμφωνα με τον προαναφερθέντα νόμο της 18ης Φεβρουαρίου 1966 (WAO) ή με τον προαναφερθέντα νόμο της 11ης Δεκεμβρίου 1975 (AAW), οι ολλανδικοί φορείς λαμβάνουν υπόψη:

— τις περιόδους μισθωτής εργασίας και τις εξομοιούμενες περιόδους που έχουν πραγματοποιηθεί στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967.

— (...).»

15. Τέλος, στο άρθρο 1 ορίζεται ότι:

«ιθ) ως "περίοδοι απασχολήσεως" ή "περίοδοι μη μισθωτής δραστηριότητας" νοούνται οι περίοδοι που καθορίζονται ή αναγνωρίζονται ως τέτοιες από τη νομοθεσία υπό την οποία πραγματοποιήθηκαν, ως και κάθε εξομοιούμενη προς αυτές περίοδος, κατά το μέτρο που αναγνωρίζονται από τη νομοθεσία αυτή ως ισοδύναμες προς τις περιόδους απασχολήσεως ή προς τις περιόδους μη μισθωτής δραστηριότητας».

IV — Επί της ουσίας

16. Δεν αμφισβητείται ότι οι Grahame και Hollanders ήσαν μισθωτοί κατά τον χρόνο επελεύσεως της ανικανότητας προς εργασία και ότι επομένως υπάγονται στον κανονισμό, ότι δικαιούνται παροχών αναπηρίας από τον ολλανδικό φορέα και ότι η εκκαθάριση των σχετικών παροχών γίνεται στην προκειμένη περίπτωση σύμφωνα με το άρθρο 46 σε συνδυασμό προς τις προμνησθείσες διατάξεις του παραρτήματος VI, τμήμα 4, περίπτωση α', ή περίπτωση γ', αντιστοίχως.

Δεδομένου, εξάλλου, ότι οι τελευταίες αυτές διατάξεις, όπως ίσχυσαν διαδοχικά, δεν διαφέρουν κατ' ουσίαν, είναι δε και οι κρίσιμες εν προκειμένω, θα τις αναφέρω

στο εξής ως «οι κρίσιμες διατάξεις του παραρτήματος VI».

Για λόγους συστηματικούς θα προταχθεί εξέταση του δευτέρου ερωτήματος και θα ακολουθήσει η έρευνα του τρίτου και τέλος του πρώτου ερωτήματος.

Α — *Επί του δευτέρου ερωτήματος*

17. Με το ερώτημα αυτό το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά αν οι περίοδοι στρατιωτικής θητείας, υποχρεωτικής και εθελοντικής, που πραγματοποιήθηκαν στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις πριν από την 1η Ιουλίου 1967 αποτελούν περιόδους μισθωτής εργασίας ή εξομοιούμενες προς αυτήν περιόδους, κατά την έννοια των κρίσιμων διατάξεων του παραρτήματος VI.

18. Ο NAB και η Ολλανδική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι οι όροι «περίοδοι μισθωτής εργασίας και εξομοιούμενες προς αυτήν περίοδοι» στις κρίσιμες διατάξεις του παραρτήματος πρέπει να ερμηνευθούν με την έννοια που έχουν στο ολλανδικό δίκαιο. Οι στρατευμένοι, ενόψει των ειδικών διατάξεων στις οποίες υπόκεινται, δεν θεωρούνται κατά το δίκαιο αυτό ως μισθωτοί και επομένως η στρατιωτική υπηρεσία δεν αποτελεί μισθωτή εργασία ή εξομοιούμενη προς αυτήν.

19. Η Επιτροπή, επικαλούμενη το άρθρο 13, παράγραφος 2, περίπτωση ε' του κανονισμού, καθώς και τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1995, Olivieri-Coenen [5] και της 24ης Μαρτίου 1994, Van Poucke [6], υποστηρίζει ότι οι ανωτέρω όροι περιλαμβάνουν τόσο την εθελοντική όσο και την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία ενόψει, ιδίως, της σχέσεως εξουσιάσεως που την χαρακτηρίζει.

20. Η Γαλλική κυβέρνηση, κατά την προφορική διαδικασία, επικαλούμενη το άρθρο 1, περίπτωση ιθ' του κανονισμού, υποστήριξε ότι οι επίμαχοι όροι πρέπει να ερμηνευθούν με την έννοια που έχουν στον WAO, ο οποίος δεν αναγνωρίζει την περίοδο στρατιωτικής θητείας ως περίοδο μισθωτής εργασίας ή εξομοιούμενη προς αυτήν, ενόψει και του ιδιαίτερου πειθαρχικού καθεστώτος που την χαρακτηρίζει. Παρατηρεί, ωστόσο, ότι σύμφωνα με το άρθρο 13, παράγραφος 2, περίπτωση ε', τελευταία περίοδος, ο καλούμενος υπό τα όπλα μισθωτός, εφ' όσον είναι ασφαλισμένος, διατηρεί την ιδιότητά του αυτή, και επομένως, στην περίπτωση αυτή, η περίοδος στρατιωτικής θητείας ισοδυναμεί με περίοδο μισθωτής εργασίας.

21. Θα πρέπει να υπομνησθεί, καταρχάς, ότι, κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία μιας διατάξεως του κοινοτικού δικαίου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνο το γράμμα της αλλά και, ενδεχομένως, τα συμφραζόμενά της και οι στόχοι που επιδιώκο-

5 — Προαναφερθείσα, στην υποσημείωση 2.

6 — Υπόθεση C-71/93, Συλλογή 1994, σ. I-1101.

νται με τη ρύθμιση της οποίας αποτελεί μέρος [7].

22. Πρέπει να υπομνησθεί, ακολούθως, ότι κατά πάγια επίσης νομολογία, το άρθρο 51 της Συνθήκης ΕΚ, το οποίο θέτει σε εφαρμογή ο κανονισμός 1408/71, προβλέπει τον συντονισμό και όχι την εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως. Επομένως, οι ουσιαστικές και διαδικαστικές διαφορές μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών και, συνακόλουθα, μεταξύ των δικαιωμάτων των προσώπων που εργάζονται στα κράτη αυτά δεν επηρεάζονται από τη διάταξη αυτή [8].

23. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως ορθώς κατά τούτο παρατηρεί η Επιτροπή, οι κρίσιμες διατάξεις του παραρτήματος VI εισήχθησαν προκειμένου να καλυφθούν ασφαλιστικώς και όσοι παρέσχον εργασία πριν από την έναρξη ισχύος του WAO και επομένως δεν ήσαν ασφαλισμένοι σύμφωνα με τον νόμο αυτό [9]. Προσθέτω: και προκειμένου να καλυφθούν κατά τρόπο ενιαίο και ομοιόμορφο με όσους πραγματοποίησαν περιόδους ασφαλίσεως υπό τον WAO [10].

24. Πράγματι, από την ρητή διατύπωση των διατάξεων αυτών, σύμφωνα με την οποία η παροχή αναπηρίας εκκαθαρίζεται, στην περίπτωση που ενδιαφέρει εδώ, *σύμφωνα* με τις διατάξεις του WAO, *λαμβανομένων υπόψη* των περιόδων μισθωτής εργασίας πριν τον WAO, συνάγεται ότι εργασία παρασχεθείσα προ της 1ης Ιουλίου 1967 εξομοιούται, προς τον σκοπό της εφαρμογής του κανονισμού, με εργασία παρασχεθείσα υπό τον WAO. Κατά συνέπεια, η εργασία αυτή μπορεί να χαρακτηρισθεί ως «περίοδος μισθωτής εργασίας ή εξομοιούμενη προς αυτήν» και να ληφθεί υπόψη για τον καθορισμό της αναλογικής παροχής μόνο αν θα χαρακτηριζόταν ως τέτοια σύμφωνα με τον WAO, αν είχε πραγματοποιηθεί υπό τον νόμο αυτόν.

Με άλλα λόγια, ως περίοδοι μισθωτής εργασίας ή εξομοιούμενες περίοδοι, κατά την έννοια των κρίσιμων διατάξεων του παραρτήματος VI, πρέπει να νοηθούν οι περίοδοι που θα συνιστούσαν περιόδους ασφαλίσεως αν είχαν πραγματοποιηθεί υπό το καθεστώς του WAO, όπως ορθώς υποστηρίζει η Ολλανδική Κυβέρνηση. Επομένως, η στρατιωτική θητεία των προσφευγόντων στην κύρια δίκη αποτελεί «περίοδο μισθωτής εργασίας ή εξομοιούμενη προς αυτήν», κατά την έννοια του παραρτή-

7 — Βλ., ενδεικτικώς, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1997, C-340/94, De Jaeck (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή), σκέψη 17.

8 — Βλ. πρόσφατη απόφαση της 12ης Ιουνίου 1997, C-266/95, García (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 27), προαναφερθείσα, στην υποσημείωση 7, απόφαση De Jaeck, σκέψη 18, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1997, C-4/95, Stöber κ.λπ. (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 36), απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1986, C-41/84, Pinna (Συλλογή 1986, σ. 1, σκέψη 20), κ. ά.

9 — Για τον λόγο αυτό οι ανωτέρω διατάξεις αναφέρονται αφενός μεν σε «περιόδους ασφαλίσεως» που πραγματοποιήθηκαν υπό τον WAO, αφετέρου δε σε «περιόδους μισθωτής εργασίας κλπ» που πραγματοποιήθηκαν πριν από την 1η Ιουλίου 1967, ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του WAO.

10 — Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση της αρχικής διατάξεως, στο παράρτημα V, τμήμα ΣΤ, σημείο 4, στοιχείο α΄ του κανονισμού, η οποία όριζε ότι : «Για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 46, παράγραφος 2 του κανονισμού θεωρούνται επίσης ως περίοδοι ασφαλίσεως που συνεπληρώθησαν δυνάμει της ολλανδικής νομοθεσίας περί της ασφαλίσεως κατά της ανικανότητος προς εργασία, οι περίοδοι μισθωτής εργασίας και οι εξομοιούμενες περίοδοι που συνεπληρώθησαν στις Κάτω Χώρες προ της 1ης Ιουλίου 1967».

ματος VI του κανονισμού αν ασφαλίζεται ήδη από τον WAO.

25. Η ερμηνεία αυτή, η οποία, κατ' εμέ, προκύπτει από μόνο το γράμμα των κρίσιμων διατάξεων του παραρτήματος VI, τελεί σε αρμονία και με τους ορισμούς των «περιόδων απασχολήσεως» και «περιόδων μη μισθωτής εργασίας» που περιέχονται στην προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 1, περίπτωση ιθ'(ανωτέρω σημείο 15). Οι ορισμοί αυτοί, όπως προκύπτει από την εισαγωγική φράση του ενλόγω άρθρου, ισχύουν για ολόκληρο τον κανονισμό και παραπέμπουν, για τον χαρακτηρισμό της εργασίας περί της οποίας εκάστοτε πρόκειται, στο εθνικό δίκαιο υπό το οποίο πραγματοποιήθηκε η εργασία [11].

26. Η αντίθετη άποψη της Επιτροπής, κατά την οποία οι επίμαχοι όροι του παραρτήματος VI πρέπει να ερμηνευθούν ότι περιλαμβάνουν την εθελοντική και την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, δεν μπορεί να γίνει δεκτή. Η άποψη αυτή προϋποθέτει ότι οι επίμαχοι όροι του παραρτήματος έχουν αυτοτελές, κοινοτικό περιεχόμενο, το οποίο είναι ανεξάρτητο (ή και αντίθετο) προς ό,τι ορίζει το εθνικό δίκαιο.

Η προϋπόθεση όμως αυτή είναι κατά τη γνώμη μου εσφαλμένη.

27. Πράγματι, η αποδοχή παρόμοιας απόψεως θα σήμαινε ότι ο κανονισμός, από όργανο συντονισμού, θα καθίστατο όργανο εναρμονίσεως των κοινωνικοασφαλιστικών νομοθεσιών των κρατών μελών, αντιθέτως προς τον δεδηλωμένο σκοπό του κοινοτικού νομοθέτη, όπως αυτός εκτέθηκε ανωτέρω (βλ. σημείο 22).

28. Η άποψη αυτή, εξάλλου, έχει αποκρουσθεί από τη νομολογία. Ειδικότερα, με την προαναφερθείσα απόφαση De Jaeck [12], το Δικαστήριο, κληθέν να ερμηνεύσει τους όρους μισθωτές δραστηριότητες και μη μισθωτές δραστηριότητες που απαντούν στον τίτλο II του κανονισμού, έκρινε ότι «όπως ο χαρακτηρισμός ενός εργαζομένου ως μισθωτού ή ως μη μισθωτού κατά την έννοια των άρθρων 1, στοιχείο α, και 2, παράγραφος 1, του κανονισμού προκύπτει από το εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως στο οποίο υπάγεται ο εργαζόμενος αυτός, πρέπει να νοούνται ως μισθωτές και ως μη μισθωτές δραστηριότητες, κατά την έννοια του τίτλου II του κανονισμού, οι δραστηριότητες οι οποίες θεωρούνται ως τέτοιες από τη νομοθεσία που ισχύει στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως στο κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου ασκούνται οι δραστηριότητες αυτές» [13]. Με την ίδια απόφαση, εξάλλου, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι οι ανωτέρω όροι του τίτλου II δεν έχουν αυτοτελή κοινοτική έννοια, η οποία μάλιστα να εξαρτάται από το εργατικό δίκαιο, λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι ο κανονισμός περιορίζεται στον συντονισμό των νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως [14].

11 — Είναι αλήθεια ότι στην διάταξη αυτή γίνεται λόγος για «περιόδους απασχολήσεως» και όχι για «περιόδους μισθωτής εργασίας». Όμως, από την αντιδιαστολή που γίνεται στην ίδια διάταξη μεταξύ «περιόδων απασχολήσεως» και «περιόδων μη μισθωτής εργασίας», συνάγεται νομίζω, ευχερώς, ότι οι πρώτες περιλαμβάνουν οπωσδήποτε τις περιόδους μισθωτής εργασίας.

12 — Βλ., ανωτέρω, υποσημείωση 7.

13 — Σκέψεις 23 και 34. Βλ., επίσης, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1997, C-221/95, Hervein (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή), σκέψη 21.

14 — Σκέψη 28.

29. Στην προκειμένη περίπτωση, από την διάταξη της παραπομπής προκύπτει ότι για να θεωρηθεί ένα πρόσωπο ως μισθωτός και να υπαχθεί στον WAO κριτήριο αποτελεί το αν το πρόσωπο αυτό τελεί σε σχέση εξηρτημένης εργασίας διεπομένης από το ιδιωτικό ή το δημόσιο δίκαιο. Εξαιρούνται ρητώς οι δημόσιοι υπάλληλοι, ενώ δεν θεωρείται ως εξηρτημένη εργασία η παρεχόμενη για σκοπούς εθνικής αμύνης.

Ειδικότερα, τα πρόσωπα που εκπληρώνουν υποχρεωτική στρατιωτική θητεία, δεν απασχολούνται ούτε βάσει συμβάσεως, ούτε βάσει διορισμού σε δημοσιοϋπαλληλική θέση, δεν θεωρούνται ότι τελούν σε σχέση εξηρτημένης εργασίας, ούτε η απασχόλησή τους λογίζεται ως τέτοια. Από ασφαλιστικής απόψεως, τα πρόσωπα αυτά υπάγονται στον Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Militairen (ολλανδικό νόμο περί ανικανότητας προς εργασία του προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων, στο εξής: WAMIL), ο οποίος άρχισε να ισχύει το 1972.

Όσον αφορά τα πρόσωπα που εκτελούν εθελοντική στρατιωτική θητεία, η διάταξη της παραπομπής αναφέρει μόνον ότι η κατάστασή τους δεν διαφέρει ουσιωδώς από εκείνη της πρώτης κατηγορίας. Ο καθού στην κύρια δίκη διευκρινίζει ότι στρατολογούνται βάσει διατάξεων του δημοσίου δικαίου και ασκούν τα καθήκοντά τους ως στρατιωτικοί υπάλληλοι. Από ασφαλιστικής απόψεως, η διάταξη της παραπομπής βεβαιώνει ότι εμπίπτουν στις ειδικές διατάξεις που διέπουν την ασφάλιση του στρατιωτικού προσωπικού κατά της ανικανότητας προς εργασία.

30. Από τα παραπάνω δύναται να συναχθεί ότι η στρατιωτική θητεία στην Ολλανδία, υποχρεωτική ή εθελοντική, δεν θεωρείται ως περίοδος μισθωτής εργασίας σύμφωνα με τον WAO και οι εκτελούντες τέτοια θητεία δεν υπάγονται στον WAO, αλλά σε ειδικά ασφαλιστικά συστήματα. Εξάλλου, από κανένα στοιχείο του φακέλου δεν προέκυψε ότι ο WAO έχει επεκταθεί επί των κατηγοριών αυτών έστω εμμέσως ή διά παραπομπής. Επομένως, με βάση όσα έχουν εκτεθεί ανωτέρω, οι επίμαχες περίοδοι στρατιωτικής θητείας των προσφευγόντων στην κύρια δίκη δεν μπορούν να θεωρηθούν ως «περίοδοι μισθωτής εργασίας ή εξομοιούμενες περίοδοι» κατά την έννοια των κρίσιμων διατάξεων του παραρτήματος VI του κανονισμού.

31. Η Επιτροπή προβάλλει ότι οι παρέχοντες εθελοντική θητεία υπόκεινται σε σχέση εξουσιάσεως, ότι λογικώς λαμβάνουν μισθό έναντι των υπηρεσιών τους και ότι ως εκ τούτου θα πρέπει να θεωρηθούν ως δημόσιοι υπάλληλοι και η περίοδος στρατιωτικής θητείας ως περίοδος μισθωτής εργασίας κατά τις κρίσιμες διατάξεις του παραρτήματος. Επικαλείται δε προς τούτο τις προαναφερθείσες αποφάσεις Van Poucke και Olivieri-Coenen [15].

32. Οι ισχυρισμοί αυτοί, κατά το μέρος που επιχειρούν να ερμηνεύσουν τις κρίσιμες διατάξεις του παραρτήματος αυτοτελώς και ασυνδέτως προς τις διατάξεις του WAO, βάσει των συγκεκριμένων ή των εικαζομένων χαρακτηριστικών της εθελοντικής

15 — Βλ., ανωτέρω, υποσημειώσεις 6 και 2 αντιστοίχως.

στρατιωτικής θητείας στην Ολλανδία, θα πρέπει να απορριφθούν σύμφωνα με όσα έχουν ήδη εκτεθεί.

Όσον αφορά την απόφαση Van Poucke, δεν νομίζω ότι ασκεί επιρροή στην προκειμένη περίπτωση. Με την απόφαση αυτή κρίθηκε ότι Βέλγος στρατιωτικός ιατρός (δημόσιος υπάλληλος) εμπίπτει στο προσωπικό πεδίο εφαρμογής του κανονισμού *δεδομένου ότι* επί της κατηγορίας του είχε επεκταθεί ασφαλιστική νομοθεσία επί της οποίας εφαρμόζεται ο κανονισμός [16]. Ενόψει τούτου, κρίθηκε περαιτέρω ότι η ασκουμένη υπό την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου δραστηριότητα προσώπου εμπίπτοντος εξ αυτού του λόγου στον κανονισμό θεωρείται ως μισθωτή δραστηριότητα για τις ανάγκες της εφαρμογής του άρθρου 14γ του κανονισμού [17]. Δεν κρίθηκε, επομένως, ούτε ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι, και ειδικότερα οι στρατιωτικοί, εμπίπτουν στον κανονισμό, ούτε ότι η δραστηριότητά τους θεωρείται άνευ ετέρου ως μισθωτή δραστηριότητα κατά τον κανονισμό.

33. Η απόφαση Olivieri-Coenen δεν ασκεί ομοίως επιρροή εν προκειμένω. Με την απόφαση αυτή κρίθηκε ότι, προκειμένου να χορηγηθεί ολλανδική αναλογική παροχή αναπηρίας, οι περίοδοι κατά τις οποίες ένα πρόσωπο άσκησε το επάγγελμα του εκπαιδευτικού βάσει συμβάσεως εργασίας με ιδιωτικό σχολείο αποτελούν περιόδους μισθωτής εργασίας κατά τις (και εδώ κρίσιμες) διατάξεις του παραρτήματος VI του κανονισμού, *ακόμη και αν* το πρόσωπο αυτό ήταν κατά την περίοδο αυτή ασφαλισμένο βάσει ειδικού συστήματος που ίσχυε για τους δημοσίους υπαλλήλους και τους προς αυτούς εξομοιουμένους [18]. Δεδομένου ότι στην υπόθεση αυτή δεν αμφισβητείτο ότι η επαγγελματική δραστηριότητα της ενδιαφερομένης αποτελούσε μισθωτή δραστηριότητα κατά το ολλανδικό δίκαιο [19], η έννοια της αποφάσεως είναι, κατά την άποψή μου, απλώς, ότι η παράλληλη ασφάλιση της ενδιαφερομένης σε ειδικό σύστημα για τους δημοσίους υπαλλήλους δεν αναιρούσε τον χαρακτήρα της δραστηριότητάς της ως μισθωτής δραστηριότητας κατά τον κανονισμό.

34. Το γεγονός ότι το άρθρο 13, παράγραφος 2, περίπτωση ε' του κανονισμού ορίζει ότι «το πρόσωπο που καλείται ή επανακαλείται για την εκτέλεση στρατιωτικής θητείας ή πολιτικής υπηρεσίας σε ένα κράτος μέλος υπόκειται στην νομοθεσία του κράτους αυτού» δεν επηρεάζει την ανωτέρω υποστηριχθείσα άποψη. Πράγματι, το άρθρο 13 ευρίσκεται στον τίτλο II που αναφέρεται στον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, όσον αφορά διάφορες διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου 13, οι ενλόγω διατάξεις εφαρμόζονται σε περίπτωση συγκρούσεως νομοθεσιών, όταν δηλαδή για τήν ίδια περίοδο ο τόπος κατοικίας και ο τόπος απασχολήσεως του ενδιαφερομένου ευρίσκονται σε διαφορετικά κράτη μέλη [20], και δεν σκοπούν στον καθορισμό των προϋποθέσεων υπάρξεως του δικαιώματος ή της υποχρεώσεως υπαγωγής σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως, ο οποίος εναπόκειται στην νομοθεσία κάθε

16 — Σκέψεις 9 και 11.

17 — Σκέψη 19.

18 — Σκέψη 18.

19 — Τούτο είχε τονίσει και ο καθού στην κύρια δίκη ολλανδικός ασφαλιστικός οργανισμός (βλ. τις προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα κ. Lenz επί της υποθέσεως, σημείο 12).

20 — Βλ. αποφάσεις της 21ης Φεβρουαρίου 1991, C-245/88, Daalmeijer, (Συλλογή 1991, σ. I-555, σκέψη 13), της 28ης Ιανουαρίου 1991, C-198/90, Επιτροπή κατά Ολλανδίας (Συλλογή 1991, σ. I-5799, σκέψη 10) κ. ά.

κράτους μέλους [21]. Στην προκειμένη περίπτωση, ούτε η εφαρμοστέα νομοθεσία ζητείται (είναι δεδομένο ότι πρόκειται για την ολλανδική), ούτε σύγκρουση νομοθεσιών υφίσταται υφ' οιανδήποτε μορφή όσον αφορά την επίδικη περίοδο στρατιωτικής θητείας, ούτε, εν πάση περιπτώσει, η διάταξη αυτή σκοπεί να υποχρεώσει ένα κράτος μέλος να θεωρήσει ως περίοδο ασφαλίσεως ή περίοδο μισθωτής εργασίας μία περίοδο την οποία η νομοθεσία του περί κοινωνικής ασφαλίσεως δεν αναγνωρίζει ως τέτοια [22].

35. Η Γαλλική κυβέρνηση επικαλέσθηκε κατά την προφορική διαδικασία το τελευταίο χωρίο της ίδιας περιπτώσεως ε' του άρθρου 13, το οποίο ορίζει ότι «ο μισθωτός ή μη μισθωτός που καλείται ή επανακαλείται να εκτελέσει στρατιωτική θητεία ή πολιτική υπηρεσία, διατηρεί την ιδιότητα του μισθωτού ή μη μισθωτού». Υποστήριξε ότι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, η στρατιωτική θητεία του πρώτου προσφεύγοντος πρέπει να θεωρηθεί ως περίοδος μισθωτής δραστηριότητας, δεδομένου ότι αυτός, όπως προκύπτει από τη διάταξη της παραπομπής, υπηρετούσε ήδη ως σερβιτόρος κατά τον χρόνο της στρατεύσεώς του. Δεδομένου όμως ότι, όπως εξέθεσα στο προηγούμενο σημείο, η ενλόγω περίπτωση ε', όπως και ολόκληρο το άρθρο 13, σκοπεί μόνο στον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας σε περίπτωση συγκρούσεως και όχι στην ρύθμιση των ουσιαστικών προϋποθέσεων της ασφαλίσεως, η διάταξη αυτή έχει απλώς την έννοια ότι, για τον προσδιορισμό της εφαρμοστέας νομοθεσίας ο καλούμενος υπό τα όπλα εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται με την ιδιότητα που είχε μέχρι τότε, ως μισθωτός ή μη μισθωτός. Επομένως, δεδομένου ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της διατάξεως αυτής στην συγκεκριμένη περίπτωση, το επιχείρημα της Γαλλικής Κυβερνήσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτό.

21 — Βλ. απόφαση της 3ης Μαΐου 1990, C-2/89, Kits (Συλλογή 1990, σ. I-1755, σκέψη 19), προαναφερθείσα απόφαση De Jaeck, σκέψη 27, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1997, C-4/95 και C-5/95, Siöber κ.λπ. (μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψη 36) κ. ά.

22 — Βεβαίως, *εάν και εφόσον* η στρατιωτική υπηρεσία θεωρείται ως χρόνος ασφαλίσεως από την νομοθεσία του κράτους στο οποίο παρασχέθηκε, τα άλλα κράτη μέλη οφείλουν να την αναγνωρίζουν ως τέτοια για τον υπολογισμό της αναλογικής παροχής, *ακόμη και αν οι περίοδοι αυτές δεν έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη σύμφωνα με τη νομοθεσία τους* (βλ. απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1993, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-113/92, C-114/92 και C-156/92, Fabrizii (Συλλογή 1993, σ. I-6707, σκέψεις 22 και 25)). Και αντιστρόφως, εάν την αναγνωρίζουν για τους υπηκόους τους, οφείλουν να αναγνωρίζουν, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις, την στρατιωτική θητεία που εκπληρώθηκε σε άλλο κράτος μέλος (βλ. απόφαση της 25ης Ιουνίου 1997, C-131/96, Romero, μη δημοσιευθείσα ακόμη στη Συλλογή, σκέψεις 33 και 36).
Παρομοίως, ένα «κοινωνικό πλεονέκτημα», κατά τον κανονισμό 1612/68, που αναγνωρίζεται στους ημεδαπούς (συνυπολογισμός χρόνου στρατιωτικής θητείας για τον προσδιορισμό της αρχαιότητας σε επιχείρηση), πρέπει να χορηγείται και στους διακινουμένους εργαζομένους που υπηρέτησαν στρατιωτική θητεία στην πατρίδα τους [(απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 1969, υπόθεση 15/69 Ugliola (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 127)]. Ωστόσο, ένα πλεονέκτημα που παρέχεται σε ημεδαπούς κληρωτούς αλλά δεν αποτελεί «κοινωνικό πλεονέκτημα» κατά τον κανονισμό 1612/68, διότι συνδέεται στενά με την στρατιωτική θητεία, δεν επιβάλλεται να χορηγηθεί και στους διακινουμένους εργαζομένους [(απόφαση της 14ης Μαρτίου 1996, C-315/94, De Vos (Συλλογή 1996, σ. I-1417, σκέψεις 20 έως 23)]. Στις παραπάνω περιπτώσεις, πρόκειται περί επεκτάσεως σε διακινούμενους εργαζομένους δικαιωμάτων που ένα κράτος μέλος αναγνωρίζει σε κληρωτούς του και όχι περί επιβολής αυτοτελούς υποχρεώσεως σε ένα κράτος μέλος να αναγνωρίσει τέτοια δικαιώματα στους δικούς του κληρωτούς, όπως στην προκειμένη περίπτωση.

Β — *Επί του τρίτου ερωτήματος*

36. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό έχει νόημα μόνο εφόσον η περίοδος στρατιωτικής θητείας μπορεί να θεωρηθεί ως περίοδος μισθωτής δραστηριότητας ή εξομοιούμενη προς αυτήν περίοδος κατά το παράρτημα VI. Συνεπώς, θα εξετάσω το τρίτο ερώτημα υπό την επιφύλαξη όσων ανεπτύχθησαν ήδη σχετικά με το δεύτερο ερώτημα.

37. Σύμφωνα με τις κρίσιμες διατάξεις του παραρτήματος VI, για τον υπολογισμό των παροχών κατά τον WAO λαμβάνονται

υπόψη οι περίοδοι μισθωτής εργασίας που πραγματοποιήθηκαν *στις Κάτω Χώρες* πριν από την 1 7 1967. Όπως συνάγεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου σε παρεμφερείς περιπτώσεις, κριτήριο για την δυνατότητα λήψεως υπόψη των περιόδων αυτών δεν μπορεί να είναι το γεγονός της ασκήσεως της δραστηριότητας του ενδιαφερομένου επί του εδάφους των Κάτω Χωρών, αλλά η επαρκής σύνδεσή του με τις Κάτω Χώρες μέσω της υπαγωγής του σε σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως που εμπίπτει στον κανονισμό, στην προκειμένη περίπτωση τον WAO [23].

38. Επομένως, και υπό την ρηθείσα επιφύλαξη βεβαίως, το γεγονός ότι τμήμα της στρατιωτικής θητείας του πρώτου προσφεύγοντος στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις (δηλαδή στο ολλανδικό δημόσιο) πραγματοποιήθηκε εκτός του εδάφους των Κάτω χωρών δεν ασκεί καμμία επιρροή εν προκειμένω. Τόσο μάλλον όσο, όπως προκύπτει από τις γραπτές παρατηρήσεις του καθού στην κύρια δίκη, η πρώην ολλανδική Νέα Γουινέα, όπου πραγματοποιήθηκε η θητεία, αποτελούσε υπερπόντιο έδαφος της Ολλανδίας (βλ. άρθρο 227, παράγραφοι 1 και 3, καθώς και το παράρτημα IV της Συνθήκης ΕΚ και το Πρωτόκολλο της 25ης Μαρτίου 1957) μέχρι την Σύμβαση της 15ης Αυγούστου 1962, με την οποία η κυριαρχία επί του εδάφους αυτού μεταβιβάσθηκε στην Δημοκρατία της Ινδονησίας, και επομένως διατηρούσε ιδιαίτερες σχέσεις με τις Κάτω Χώρες [24].

23 — Πρβλ. απόφαση της 30ής Μαρτίου 1993, De Wit (Συλλογή 1993, σ. I-1221, σκέψη 21). Βλ., επίσης, αποφάσεις της 23ης Οκτωβρίου 1986, C-300/84, Van Roosmalen (Συλλογή 1986, σ. 3097, σκέψεις 29 και 30) και της 9ης Ιουλίου 1987, συνεκδικασθείσες υποθέσεις 82/86 και 103/86, Laborero (Συλλογή 1987, σ. 3401, σκέψη 24).

24 — Βλ. απόφαση της 31ης Μαρτίου 1977, υπόθεση 87/76, Bozzone, (Συλλογή 1977, σ. 191, σκέψη 21).

Γ — *Επί του πρώτου ερωτήματος*

39. Με το ερώτημα αυτό, το παραπέμπον δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν οι κρίσιμες διατάξεις του παραρτήματος VI του κανονισμού είναι συμβατές με τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης, κατά το μέρος που δεν προβλέπουν τον συνυπολογισμό των περιόδων στρατιωτικής θητείας για την λήψη αναλογικής παροχής ανικανότητας προς εργασία, καθώς και αν η εξαίρεση αυτή δικαιολογείται βάσει της παραγράφου 4 του άρθρου 48 της Συνθήκης.

40. Για την απάντηση στο ερώτημα αυτό θα πρέπει πρώτα να εξετασθεί αν οι εκτελούντες υποχρεωτική και εθελοντική στρατιωτική θητεία θεωρούνται ως εργαζόμενοι κατά το άρθρο 48 της Συνθήκης και αν τυχόν εμπίπτουν στην εξαίρεση της παραγράφου 4 του άρθρου αυτού.

41. Θα πρέπει να υπομνησθεί καταρχάς ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία, ο όρος «εργαζόμενοι» στο άρθρο 48 έχει κοινοτικό περιεχόμενο και προσδιορίζεται με βάση αντικειμενικά κριτήρια τα οποία χαρακτηρίζουν την σχέση εργασίας, σε συνάρτηση με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ενδιαφερομένων, ενώ το ουσιώδες χαρακτηριστικό της σχέσεως εργασίας είναι ότι ένα άτομο παρέχει, κατά τη διάρκεια ορισμένου χρόνου, προς άλλο άτομο και υπό τη διεύθυνσή του, υπηρεσίες έναντι των οποίων λαμβάνει αμοιβή, ανεξαρτήτως της φύσεως του νομικού δεσμού ως δημοσίου ή

ιδιωτικού δικαίου [25]. Πάντως, οι κανόνες περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εξασφαλίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων εκείνων που ασκούν ή επιθυμούν να ασκήσουν οικονομική δραστηριότητα [26]. Ερμηνεύοντας ευρέως τον όρο εργαζόμενοι, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι στο σύστημα της Συνθήκης οι δημόσιοι υπάλληλοι λογίζονται ως μισθωτοί εργαζόμενοι [27] και δή ως ειδικότερη κατηγορία μισθωτών [28].

42. Η παράγραφος 4 του άρθρου 48 έχει περιορισμένο πεδίο εφαρμογής. Προβλέπει απλώς ότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να αποκλείουν την πρόσβαση υπηκόων άλλων κρατών μελών σε ορισμένες θέσεις της δημοσίας διοικήσεως, ενόψει του ευλόγου συμφέροντός τους να επιφυλάσσουν στους υπηκόους τους ένα σύνολο απασχολήσεων οι οποίες έχουν σχέση με την άσκηση της δημοσίας εξουσίας και με τη διαφύλαξη των γενικών συμφερόντων [29]. Το Δικαστήριο κρίνει κατά περίπτωση αν μία δραστηριότητα ή θέση εμπίπτει ή όχι στις ειδικές αυτές δραστηριότητες της δημοσίας διοικήσεως. Έτσι, παραδείγματος χάριν, έχει αποφανθεί ότι εμπίπτουν στην ανωτέρω διάταξη οι θέσεις του ελεγκτή προϊσταμένου τεχνικού γραφείου, του κυρίου ελεγκτή, του ελεγκτή έργων, του ελεγκτή απογραφών, του νυκτοφύλακα και του αρχιτέκτονα διαφόρων υπηρεσιών των δήμων Βρυξελλών και Auderghem [30], ενώ δεν εμπίπτουν οι θέσεις του/της νοσοκόμου σε δημόσιο νοσοκομείο [31], του (ασκούμενου) καθηγητή στη δημόσια εκπαίδευση [32], κ.λπ. Θα πρέπει πάντως να γίνει δεκτό ότι, όπως έχει ήδη επισημανθεί [33], ορισμένες δραστηριότητες που συνδέονται στενά με την κυριαρχία του κράτους ή με την απορρέουσα από αυτήν εξουσία καταναγκασμού, όπως η εθνική άμυνα, η αστυνομία και η τήρηση της τάξεως, η επιβολή φόρων και η απονομή της δικαιοσύνης, υπάγονται αναμφίβολα στην παράγραφο 4 του άρθρου 48 [34].

43. Με βάση τις σκέψεις αυτές, ένα πρόσωπο που εκτελεί υποχρεωτική στρατιωτική θητεία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μισθωτός και επομένως δεν εμπίπτει ούτε καταρχήν στο άρθρο 48. Πράγματι, όπως τόνισαν ορθώς ο καθού στην κύρια δίκη και η Ολλανδική Κυβέρνηση, η στρατιωτική θητεία αποτελεί εκτέλεση υποχρεωτικής υπηρεσίας έναντι του κράτους και όχι αμειβόμενη οικονομική δραστηριότητα στα πλαίσια σχέσεως εργασίας. Και τούτο έστω και αν υποτεθεί ότι ο στρατευμένος λαμβάνει ένα οικονομικό βοήθημα από το κράτος για την αντιμετώπιση προσωπικών

25 — Βλ., π. χ., απόφαση της 3ης Ιουλίου 1986, C-66/85, Lawrie-Blum (Συλλογή 1986, σ. 2121, σκέψεις 16 και 17) και προαναφερθείσα στην υποσημείωση 7 απόφαση De Jaeck, σκέψεις 26 και 27.

26 — Απόφαση της 23ης Μαρτίου 1982, C-53/81, Levin (Συλλογή 1982, σ. 1035, σκέψη 17).

27 — Βλ. προαναφερθείσα στο σημείο 19 απόφαση Van Poucke, σκέψη 17.

28 — Απόφαση της 1ης Φεβρουαρίου 1996, C-308/94, Naruschavicus (Συλλογή 1996, σ. I-207, σκέψη 21).

29 — Βλ., π. χ., αποφάσεις της 17ης Δεκεμβρίου 1980 (προδικαστική), 149/79, Επιτροπή κατά Βελγίου (Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 537, σκέψη 10), της 26ης Μαΐου 1982 (οριστική, στην ίδια υπόθεση, σκέψη 7), της 3ης Ιουνίου 1986, C-307/84, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1986, σ. 1725, σκέψη 12), της 22ας Νοεμβρίου 1995, C-443/93, Βουγιούκας (Συλλογή 1995, σ. I-4033, σκέψεις 19 και 20), κ. ά.

30 — Βλ. μνημονευθείσα, στην προηγούμενη υποσημείωση, απόφαση της 26ης Μαΐου 1982, Επιτροπή κατά Βελγίου, σκέψεις 8 και 11.

31 — Βλ. μνημονευθείσα, στην ίδια υποσημείωση, απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας, σκέψη 13.

32 — Βλ. αναφερθείσα, στην υποσημείωση 24, απόφαση Lawrie-Blum, σκέψη 29.

33 — Βλ. το σημείο 5 των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα κ. Mancini στην απόφαση Επιτροπή κατά Γαλλίας (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 25) και τις προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα κ. Mayras στην απόφαση Reyners (υπόθεση 2/74, Συλλογή τόμος 1974, σ. 631, 665).

34 — Βλ. και δήλωση της Επιτροπής, της 18ης Μαρτίου 1988, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 48, παράγραφος 4, όπου, πλην των ενλόγω ειδικών δραστηριοτήτων, αναφέρονται και η διπλωματική εκπροσώπηση, η απασχόληση σε υπουργεία, περιφερειακές κυβερνήσεις, κεντρικές τράπεζες, νομοπαρασκευαστικές επιτροπές κ.λπ.

εξόδων [35]. Ενόψει τούτων, δεν χρειάζεται να ερευνηθεί αν οι στρατιώτες εμπίπτουν στην ειδικότερη διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 48 [36].

44. Αντιθέτως, τα στοιχεία του φακέλου, παρότι λιγοστά, επιτρέπουν νομίζω το συμπέρασμα ότι οι εκτελούντες εθελοντική θητεία στην Ολλανδία θα πρέπει να θεωρηθούν ως εν ευρεία εννοία μισθωτοί, *κατά την έννοια της Συνθήκης*, όπως ορθώς κατά τούτο υποστηρίζει η Επιτροπή. Πράγματι, όπως ήδη εκτέθηκε [37], τα πρόσωπα αυτά στρατολογούνται βάσει διατάξεων του δημοσίου δικαίου και ασκούν τα καθήκοντά τους ως στρατιωτικοί δημόσιοι υπάλληλοι. Περαιτέρω, κατά την Επιτροπή, η οποία δεν αντικρούσθηκε στο σημείο αυτό, τα πρόσωπα αυτά θα πρέπει να λαμβάνουν μισθό για τις υπηρεσίες τους. Ενόψει τούτων συμπεραίνω ότι η ενλόγω δραστηριότητα συνιστά επαγγελματική θητεία και ως τέτοια εμπίπτει στο άρθρο 48. Επιπλέον δε, ως εκ της φύσεώς της, εμπίπτει και στην παράγραφο 4 του ενλόγω άρθρου.

45. Ας έλθουμε τώρα στο άρθρο 51, το οποίο επιτάσσει το Συμβούλιο να λάβει στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των διακινουμένων εργαζομένων. Είναι νομίζω φανερό, για προφανείς συστηματικούς λόγους, ότι ο όρος εργαζόμενοι στο άρθρο 51 έχει το ίδιο εύρος με τον αντίστοιχο όρο στο άρθρο 48. Κατά συνέπεια, το Συμβούλιο υποχρεούται να προβεί στον επιτασσόμενο συντονισμό ως προς όλους τους εργαζομένους του άρθρου 48 [38].

46. Ωστόσο, το προσωπικό και το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, είναι το μεν στενότερο, το δε ευρύτερο από το πεδίο εφαρμογής των άρθρων 48 και 51 της Συνθήκης. Έτσι, ενώ στην αρχική μορφή του ο κανονισμός επεκαλείτο ως νόμιμο έρεισμα το άρθρο 51 και περιοριζόταν στους μισθωτούς, με τον κανονισμό 1390/81 το πεδίο εφαρμογής του επεκτάθηκε και στους μη μισθωτούς. Δεδομένου όμως ότι οι τελευταίοι εμπίπτουν στα κεφάλαια 2 και 3 του τίτλου ΙΙΙ της Συνθήκης, περί δικαιώματος εγκαταστάσεως και παροχής υπηρεσιών, αντιστοίχως (άρθρα 52 έως 66) και ως εκ τούτου το άρθρο 51 δεν παρείχε νόμιμο έρεισμα για την επέκταση (βλ. τρίτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1390/81), το Συμβούλιο προσέφυγε και στο άρθρο 235 της Συνθήκης. Εξάλλου, παρά το ότι, όπως ελέχθη, οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι μισθωτοί κατά το άρθρο 48 της Συνθήκης [39], το άρθρο 4, παράγραφος 4 του κανονισμού εξακολουθεί να εξαιρεί τα ειδικά συστήματα των δημοσίων υπαλλήλων και των προς αυτούς εξομοιουμένων από το πεδίο εφαρμογής του, παρά το ότι η Επιτροπή έχει υποβάλει, από το 1991, πρόταση τροποποιήσεως του κανονισμού ώστε να συμπεριληφθούν σ' αυτόν και οι δημόσιοι υπάλληλοι [40].

35 — Βλ., προς την ίδια κατεύθυνση, τις προτάσεις του Γενικού εισαγγελέα κ. Ruiz-Jarabo Colomer στην απόφαση De Vos (προμνημονευθείσα στην υποσημείωση 22), παράγραφο 41.

36 — Δεν χωρεί αμφιβολία πάντως ότι, αν οι καλούμενοι υπό τα όπλα ήθελαν θεωρηθεί ως εν ευρεία εννοία μισθωτοί, θα υπήγοντο στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 4.

37 — Βλ., ανωτέρω, σημείο 29.

38 — Βλ. προαναφερθείσα, στην υποσημείωση 28, απόφαση Βουγιούκας, σκέψη 30.

39 — Βλ. ανωτέρω, σημείο 41.

40 — ΕΕ 1992, C 46, σ. 1.

47. Η παρατεταμένη αποχή του Συμβουλίου από την ρύθμιση της εκκρεμότητας αυτής καυτηριάσθηκε με ασυνήθιστη δριμύτητα στην απόφαση Βουγιούκα [41]. Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν θίγεται το κύρος του άρθρου 4, παράγραφος 4 του κανονισμού, ενόψει της ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει το Συμβούλιο ως προς την επιλογή των πλέον κατάλληλων μέτρων για την επίτευξη του επιδιωκομένου από το άρθρο 51 της Συνθήκης αποτελέσματος και της ελευθερίας του, προκειμένου να διασφαλίσει τον συντονισμό των ειδικών συστημάτων των δημοσίων υπαλλήλων, να απόσχει, τουλάχιστον μερικώς, των επί του παρόντος προβλεπομένων από τον κανονισμό τεχνικών (σκέψη 35).

48. Η ερμηνεία αυτή συνάδει προς την φύση του κανονισμού ως οργάνου συντονισμού και όχι εναρμονίσεως των νομοθεσιών κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών και καταδεικνύει πως το γεγονός ότι ένα πρόσωπο είναι μισθωτός σύμφωνα με την Συνθήκη, δεν του εξασφαλίζει αυτομάτως την υπαγωγή του στις ευεργετικές διατάξεις του κανονισμού. Και τούτο διότι ενώ η υπαγωγή στα ανωτέρω άρθρα της Συνθήκης γίνεται βάσει των αντικειμενικών χαρακτηριστικών της εργασιακής σχέσεως, η υπαγωγή στον κανονισμό γίνεται μέσω της υπαγωγής σε εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως που καλύπτεται από τον κανονισμό, η τελευταία δε υπαγωγή τελεί υπό τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που τάσσει ο εθνικός νομοθέτης.

41 — Βλ. σκέψεις 32 και 33, κατά τις οποίες οι ιδιαιτερότητες των συστημάτων αυτών και οι συνακόλουθες τεχνικές δυσχέρειες συντονισμού, που δικαιολογούσαν αρχικά την αποχή, δεν μπορούν να την δικαιολογούν επ' άπειρον και σκέψη 34, κατά την οποία με την αποχή του, το Συμβούλιο δεν εκπλήρωσε πλήρως την υποχρέωση εκ του άρθρου 51.

49. Ενόψει τούτων δεν βλέπω καμμία αντίθεση των κρίσιμων διατάξεων του παραρτήματος VI προς τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης κατά το μέρος που παραπέμπουν στον WAO για τον προσδιορισμό των ληπτέων υπόψη περιόδων προς τον σκοπό υπολογισμού της επίμαχης αναλογικής παροχής αναπηρίας. Εξάλλου, το γεγονός ότι στα πλαίσια του ολλανδικού συστήματος κοινωνικής ασφαλίσεως η στρατιωτική θητεία δεν καλύπτεται από το γενικό ασφαλιστικό σύστημα κατά της αναπηρίας που ισχύει για τους μισθωτούς, αλλά από ειδικό σύστημα που ισχύει για τους δημοσίους υπαλλήλους (εξαιτίας του οποίου οι ενλόγω περίοδοι δεν δύνανται να συνυπολογισθούν, καταρχήν, στην συγκεκριμένη περίπτωση), δεν συνάπτεται με το κύρος των κρίσιμων διατάξεων του κανονισμού, αλλά ανάγεται στην καθόλα θεμιτή οργανωτική ελευθερία του εθνικού νομοθέτη στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως.

50. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την πολλάκις μνημονευθείσα απόφαση Βουγιούκας, σκέψη 36, το κύρος των κρίσιμων διατάξεων του παραρτήματος VI που σας προτείνω να αναγνωρίσετε, δεν συνεπάγεται την απόρριψη αιτήματος συνυπολογισμού οσάκις το αίτημα αυτό μπορεί να ληφθεί υπόψη ευθέως, κατ' εφαρμογήν των άρθρων 48 έως 51 της Συνθήκης, χωρίς να απαιτείται προσφυγή στους κανόνες συντονισμού που έχει θεσπίσει το Συμβούλιο.

51. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την διάταξη της παραπομπής, επεσήμανε δε τόσο ο δεύτερος προσφεύγων με τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις του όσο και η Γαλλική Κυβέρνηση στο ακροατήριο, όσον αφορά τους μισθωτούς

που μπορούν να συγκριθούν με τους προσφεύγοντες, αλλά οι οποίοι δεν έχουν μετοικήσει σε άλλο κράτος μέλος, η παροχή που δικαιούνται βάσει του WAO δεν υφίσταται καταρχήν καμμία μείωση όσον αφορά τις επίμαχες στην προκειμένη περίπτωση περιόδους. Φαίνεται λοιπόν ότι οι προσφεύγοντες, αν είχαν παραμείνει και εργασθεί στην Ολλανδία θα είχαν δικαίωμα συνυπολογισμού των επιμάχων περιόδων στρατιωτικής θητείας, χάνουν όμως το δικαίωμα αυτό για τον μόνο λόγο ότι άσκησαν το δικαίωμα ελεύθερης διακινήσεως στο εσωτερικό της Κοινότητας.

52. Η Ολλανδική Κυβέρνηση δεν αμφισβήτησε την διαπίστωση αυτή κατά την προφορική διαδικασία, ούτε προέβαλε κάποιον πειστικό λόγο για να δικαιολογήσει αντικειμενικά την διαφορετική μεταχείριση των εργαζομένων που διαμένουν στην Ολλανδία και αυτών που διακινούνται σε άλλα κράτη μέλη, ενώ εξάλλου δεν προκύπτει κάτι διαφορετικό από τον φάκελο της υποθέσεως. Επομένως, λαμβάνω την πραγματική βάση της διαπιστώσεως ως αποδεδειγμένη.

53. Θεωρώ ότι η ανωτέρω μεταχείριση είναι σε θέση να αποτρέψει έναν Ολλανδό μισθωτό από το να ασκήσει το δικαίωμα ελεύθερης διακινήσεως και ότι συνιστά ως εκ τούτου συγκεκαλυμμένη δυσμενή διάκριση απαγορευομένη από τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης. Ως εκ τούτου, προτείνω να θεωρηθεί ότι μία ρύθμιση όπως η ενλόγω ολλανδική αντίκειται στα παραπάνω άρθρα της Συνθήκης, όπως κρίθηκε ήδη σε παρεμφερείς περιπτώσεις με τις αποφάσεις Βουγιούκας και Stöber, στις οποίες και παραπέμπω [42].

V — Πρόταση

54. Ενόψει τούτων, προτείνω να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο η εξής απάντηση:

«1) Η έκφραση "περίοδοι μισθωτής εργασίας και εξομοιούμενες προς αυτές περίοδοι" που πραγματοποιήθηκαν στις Κάτω Χώρες πριν από την 1η Ιουλίου 1967 στο παράρτημα VI, Τμήμα που αφορά τις Κάτω Χώρες,

42 — Πρβλ. προμνημονευθείσες αποφάσεις Βουγιούκας (ανωτέρω υποσημείωση 29), σκέψεις 38 και επόμενες και Stöber κ.λπ. (ανωτέρω, υποσημείωση 8), σκέψεις 36 έως 39.

σημείο 4, περίπτωση α', ή περίπτωση γ', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στούς μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε, αντιστοίχως, με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 2001/83 του Συμβουλίου, της 2ας Ιουνίου 1983 και με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92 του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992, περιλαμβάνει την στρατιωτική θητεία, υποχρεωτική ή εθελοντική, στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις, εφόσον η θητεία αυτή αναγνωρίζεται ως περίοδος μισθωτής εργασίας ή εξομοιούμενη προς αυτήν περίοδος από τον WAO. Υπό την επιφύλαξη αυτή δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι η θητεία πραγματοποιήθηκε εκτός του εδάφους των Κάτω Χωρών.

2) Από την εξέταση των διατάξεων αυτών του παραρτήματος VI, όπως ερμηνεύθηκαν ανωτέρω, δεν προέκυψαν στοιχεία ικανά να επηρεάσουν το κύρος τους εν σχέσει προς τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης ΕΚ.

3) Τα άρθρα 48 και 51 της Συνθήκης ΕΚ πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι απαγορεύουν τη μη λήψη υπόψη, για τον υπολογισμό της αναλογικής παροχής αναπηρίας από τον αρμόδιο ολλανδικό οργανισμό, των περιόδων στρατιωτικής θητείας στις ολλανδικές ένοπλες δυνάμεις προκειμένου περί μισθωτού ο οποίος άσκησε το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της Κοινότητας, ενώ η εθνική νομοθεσία επιτρέπει να λαμβάνονται υπόψη αυτές οι περίοδοι προκειμένου περί μισθωτών οι οποίοι διαμένουν στην Ολλανδία.»